

ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НАПРЯМ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Розглянута проблема підвищення якості підготовки військових фахівців і запропоновані шляхи її вирішення крізь призму поняття “освітня технологія”. Розроблені принципи покращення якості вищої освіти, які висвітлені у тісному взаємозв’язку з аспектами гуманізації та гуманізації вищої школи в контексті Болонського процесу. В статті проаналізовано особливості підготовки військових фахівців і обґрунтовуються основні напрями її удосконалення у відповідності з вимогами Болонського процесу. Визначені тенденції для вирішення завдань військової освіти Збройних Сил України на основі досвіду професійної підготовки військових фахівців.

Ключові слова: військові фахівці, освітня технологія, підготовка, військова освіта.

Рассмотрена проблема повышения качества подготовки военных специалистов и предложены пути ее решения сквозь призму понятия “образовательная технология”. Разработаны принципы улучшения качества высшего военного образования, которые освещены в тесной связи с аспектами гуманизации и гуманитаризации высшей школы в контексте Болонского процесса. В статье проанализированы особенности подготовки военных специалистов и обосновываются основные направления ее усовершенствования в соответствии с требованиями Болонского процесса. Определены тенденции для решения задач военного образования Вооруженных Сил Украины на основе опыта профессиональной подготовки военных специалистов

Ключевые слова: военные специалисты, образовательная технология, подготовка, военное образование.

На сьогоднішній день приєднання України до Болонського процесу є незаперечним фактом міжнародного визнання нашої системи вищої освіти, важливим кроком на шляху реалізації стратегічного курсу України до Європейського Союзу. Особлива увага до цих питань з боку різних державних інститутів насамперед пов’язана з необхідністю забезпечення відповідності вітчизняної вищої освіти європейським стандартам та успішного її входження до єдиного європейського простору як рівноправного партнера.

Значні зміни у законодавчій базі з питань розвитку освіти в Україні, приєднання України до Болонського процесу стосовно входження до єдиного Європейського освітнього простору, зниження якості підготовки військових фахівців, особливо в частині формування у них військово-професійної компетентності, та ряд інших проблем свідчать про необхідність модернізації військової освіти.

Головною метою модернізації військової освіти є формування адекватної широкомасштабному реформуванню Збройних Сил України системи військової освіти, виведення на якісно новий рівень системи підготовки офіцерських кадрів з урахуванням змін у національній системі вищої освіти в руслі вимог Болонського процесу, приведення всіх її параметрів у відповідність до сучасних вимог військово-професійної діяльності офіцерів, забезпечення оптимального формування і розвитку їх професіоналізму, всіх видів компетентностей,

загальної та військово-професійної культури, надання процесу їх підготовки випереджального і гнучкого характеру відповідно до завдань і функцій Збройних Сил України у державі та у процесі участі у миротворчих операціях.

Виходячи з цього, особливої актуальності набуває наукове обґрунтування інноваційних підходів до реформування військової освіти, підготовка проекту Концепції розвитку військової освіти в Україні, проекту Переліку бакалаврських програм підготовки та програм професійного спрямування підготовки військових фахівців з вищою освітою, моделей галузевих стандартів вищої освіти військових фахівців.

Позитивні результати модернізації вищої школи України за останні роки вказують на те, що світові інтеграційні процеси вимагають подальшої реалізації масштабних засад відносно втілення європейських норм і стандартів у національну освіту України.

Мета освіти чітко визначена в Законі України “Про освіту” [1]. Це є “всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору. Освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами”.

Проблемні питання у вищій освіті вирішуються з урахуванням власних позитивних традицій ВНЗ, а також

обов'язковим критичним осмисленням і сприйняттям зарубіжного досвіду, оскільки некритичне його запозичення може завдати шкоди вітчизняній системі освіти. У зв'язку з цим при реалізації інтеграційного процесу необхідно провести такі заходи:

здійснення ретельного порівняного аналізу особливостей вітчизняної системи освіти та розроблення рекомендацій по її оптимізації;

проведення моніторингу стану і змін, що відбуваються у вищій освіті країн Європи, прогнозування її реформування;

змінування законодавчої і нормативної бази багатоступеневої системи вищої освіти, розвиток академічної автономії ВНЗ;

забезпечення інтеграції наукових структур і вищої школи;

підвищення рівня інформованості керівництва ВНЗ і учасників навчально-виховного процесу про сутність і механізми реалізації "болонських стандартів".

Сучасний офіцер знаходиться перед проблемою постійного вдосконалення військово-професійної компетентності, а сутність наростаючої кризи системи військової освіти полягає в неефективності підготовки фахівців до того, щоб самостійно впоратися з величезними потоками різноманітної інформації – загальновійськової, спеціальної, технологічної, управлінської тощо. Явище, в яке втілилась ця проблема, отримало назву "функціональної неграмотності" фахівців.

У стратегічному плані подолання цієї кризи передбачає перехід до нової концепції вищої освіти військових фахівців і розроблення, в першу чергу, відповідної ідеології реформування військової освіти, в якій можна виділити такі головні орієнтири: безперервність; фундаменталізація і методологізм; гуманізація і гуманітаризація; інтеграція з військовою наукою і практикою військової служби; інформатизація і комп'ютеризація.

Військовий фахівець сьогодні – це висококомпетентний офіцер з широкими загальнонауковими і спеціальними військово-професійними знаннями, здатний швидко реагувати на зміни у військовій науці, озброєнні та бойовій техніці, тактиці та застосуванні підрозділів і військових частин в сучасній війні та воєнних конфліктах. Для виконання таких відповідальних завдань офіцеру потрібні фундаментальні знання у галузі міжнародного права, загальної юриспруденції, тактики дій іноземних армій та особливості ведення ними бойових дій,

висока культура ділового і міжособистісного спілкування, проблемне, аналітичне, теоретичне та практичне мислення, соціально-психологічна, економічна та психолого-педагогічна компетентність, інтелектуальна культура.

На жаль, педагогічна практика у вітчизняних вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) показує, що була частково загублена стрижньова лінія освіти на підготовку того, хто навчається як творчої особистості. Було зроблено перебільшення у бік підготовки слухача (курсанта) як "універсального солдата", готового у будь-який час із заданою точністю видати (відтранслювати) частину тієї або іншої професійної інформації.

У зв'язку з цим, виникають актуальні питання: як цю проблему необхідно вирішувати у ВВНЗ, яка роль і вплив науково-педагогічного працівника на цей процес, як повинен працювати слухач (курсант) тощо.

На наш погляд, для ліквідації такого "перебільшення" у військовій освіті недостатньо керуватись тільки нормативними документами. Необхідно дотримуватися і безперервно удосконалювати, перш за все, наступні найважливіші складові педагогічного процесу:

- 1) навчальне середовище;
- 2) особистість науково-педагогічного працівника;
- 3) зміст навчання;
- 4) повсякденну роботу і старанність тих, хто навчається.

Три перші позиції достатньо відпрацьовані у вітчизняній вищій школі. Немає особливих перешкод та завад, які б заважали подальшому розвитку, вдосконаленню та самовдосконаленню цих проблем у вітчизняній вищій школі, причому – як у цивільній, так і у військовій.

А от повсякденна навчальна діяльність і старанність тих, хто навчається, на жаль, залишають бажати кращого. Сьогодні в умовах майже тотального прагматизму молоді відбувається об'єктивне зниження мотивації навчальної діяльності тих, хто навчається. Для того, щоб навчання не втратило своєї значущості і привабливості для слухачів (курсантів), разом з багатьма іншими факторами, необхідне підвищення емоційної віддачі науково-педагогічного працівника. Кожний науково-педагогічний працівник на кожному своєму педагогічному кроці повинен не тільки віддавати собі повний звіт у тому, який внесок він вносить у контури

професійного майбутнього слухачів (курсантів), але й на суттєво новому, більш емоційному рівні переконувати у більш відповідальному ставленні до своєї майбутньої діяльності тих, хто навчається.

Іншими словами, педагогу необхідно застосовувати такі оригінальні педагогічні прийоми і правила роботи з тим хто навчається, щоб наприкінці вирішити триєдине завдання підготовки слухача (курсанта) в ВВНЗ: його якісного навчання, всебічного виховання і професійного розвитку як майбутнього фахівця військового управління.

Тому, розглянемо деякі підходи до рішення цього комплексу завдань крізь призму такого поняття, як “педагогічна технологія”, яке в літературі отримало ще назву “освітня технологія”, або “технологія навчання”. З аналізу світових тенденцій розвитку загальної і військової освіти впливають наступні основні контури сучасної освітньої технології у вищій військовій школі (ВВШ) [2].

1. Освітня технологія повинна виходити з характеру і змісту майбутньої професійної діяльності тих, хто навчається. Мова йде про систематичне та цілеспрямоване навчання в контексті професійного майбутнього. Важливим наслідком такого контекстного підходу є те, що навчання перестає замикатися само на собі (учитися, щоб одержати деякі знання, або й того менше – оцінку), а виступає засобом прямого формування необхідних предметно-професійних якостей військового фахівця.

2. Технологія навчання у ВВШ повинна бути особистісною, тобто формувати і розвивати особистість кожного з тих, хто навчається, окремо. Педагогічний процес на основі особистісного принципу повинен являти собою наступний комплекс різнобічних мір:

- корінне поліпшення вивчення індивідуальних якостей особистостей учасників педагогічного процесу;
- заглиблення на цій основі індивідуалізації навчання і виховання;
- розширення свободи викладання та навчання;
- забезпечення глибокої самостійної розумової праці тих, хто навчається;
- перехід від авторитарної педагогіки до педагогіки співробітництва.

Таким чином, мова повинна йти про корінне перетворення освітнього середовища до вигляду, який би сприяв максимальному розвитку особистості. Тобто, ВВШ повинна

перестати бути “кузнею кадрів” і повернутися до кожної людини окремо.

3. Стрижнем сучасної педагогічної технології у ВВШ має стати творчість, пошукова діяльність тих, хто навчається, в поєднанні з практичною реалізацією її результатів. Інакше кажучи, технологія повинна носити креативний характер. У цієї проблеми є два аспекти.

Перший – немає вищої освіти без науки. ВВНЗ може і повинний бути не тільки навчальним закладом, але й великим науковим центром із прямим виходом на реалізацію своїх наукових досліджень і широким залученням до них тих, хто навчається. Цілком зрозуміло, що не всім їм бути вченими. Однак наука – це краща база для підготовки творчої особистості будь-якого профілю діяльності.

Другий аспект – пряме навчання людей творчо мислити постановкою і викладанням спеціальних курсів, широким застосуванням відомих і нових підходів, форм і способів перетворення навчальної діяльності тих, хто навчається, у навчально-творчу. Найбільш загальноновизнаним і теоретично проробленим підходом є проблемне навчання. Найбільш діючою формою перетворення навчальної діяльності тих, хто навчається, в навчально-творчу представляються проблемні ігрові заняття, особливо на тлі імітації умов і динаміки розвитку тих або інших професійно-діяльнісних ситуацій.

Таким чином, педагогічний процес у ВВШ має бути підпорядкованим не стільки завданню інформаційного насичення, скільки формуванню продуктивного мислення, розвитку інтелектуального потенціалу особистості, становленню способів логічного аналізу і всебічної обробки інформації, творчому конструюванню.

4. Освітня технологія у ВВШ повинна опиратися на сучасні інформаційні технології. Оскільки відбувається поступове перенесення центру ваги в суспільному поділі праці із сфери матеріального виробництва в область одержання, переробки, передачі, збереження, пред’явлення і використання інформації. Під інформатизацією розуміють процес перебудови життя суспільства на основі більш повного використання достовірного, вичерпного і своєчасного знання у всіх суспільно-значущих видах людської діяльності.

Інформаційні технології повинні стати універсальним засобом пізнавально-дослідницької діяльності, другим за значущістю після традиційної писемності

знаковим знаряддям, що забезпечує оперативний обмін інформацією із змістом навчальної (а згодом і військово-професійної) діяльності, яка виконується.

5. Сучасна педагогічна технологія ВВШ повинна забезпечувати формування у тих, хто навчається, не тільки *продуктивного мислення*, але і *розвинених почуттів*, без яких різко обмежується творчість, не говорячи вже про обмеженість і соціальні наслідки одностороннього технократичного розвитку особистості.

Дуже важливо, щоб у технології навчання органічно поєднувалися раціональна та емоціональна основи. Відсутність останньої різко ускладнює і без того важке завдання формування почуття культури тих, хто навчається. Якщо ж викладач є не тільки знавцем своєї справи, але й людиною широкого емоційного діапазону, вплив його на тих, хто навчається, значно сильніший.

6. Нова освітня технологія у ВВШ, звичайно, повинна органічно *вбирати в себе всі кращі традиційні педагогічні рекомендації*, які виправдали себе на практиці. Не можна заперечувати все старе, перевірене і прийняте практикою. У педагогіці більше, ніж у інших справах, неприпустиме двомірне мислення: або нове, або старе. Потрібний діалектичний підхід: пошук нового, відновлення старого, використання кращого закордонного досвіду, відмова від того, що зжило себе. Саме такий підхід може попередити від впадання в крайності і дозволити вибрати оптимальний шлях удосконалення педагогічного процесу.

Таким чином, на основі розглянутих нових освітніх технологій можливі різні шляхи покращення якості освіти.

Основним інструментарієм покращення якості вищої військової освіти:

1) впровадження нових форм організації навчального процесу;

2) запровадження інноваційної моделі навчання з використанням комп'ютерно - інформаційних технологій;

3) розвиток критичного мислення, як у науково-педагогічного працівника, так і в курсанта.

Розглянемо окремо ці складові.

1. Сучасна організація навчального процесу.

Сьогодні не можливо досягти будь-якого успіху у навчанні без зміни парадигми організації навчального процесу. На зміну традиційній освітній моделі, що базується на пріоритеті простого засвоєння і відтворення

інформації, має прийти нова модель, головною метою якої є всебічний розвиток особистості. Перш за все, це стосується впровадження кредитно-модульної системи навчання як сучасної моделі організації підготовки військових фахівців.

По-друге, згідно з вимогами Болонського процесу впровадження системи залікових кредитів повинно супроводжуватися змінами в плануванні навчального процесу, що обумовлено, зокрема, збільшенням в структурі залікового кредиту складової роботи слухача (курсанта) поза аудиторією (самостійна робота, консультації, виконання індивідуальних завдань тощо). Це, в свою чергу, викликає суттєве підвищення нормативного рівня методичного та інформаційного забезпечення позааудиторної роботи курсантів, регулярних індивідуальних консультацій, зміну акценту в академічному навантаженні викладачів з аудиторної складової на навчально-методичну. Стає потрібною регулярна робота над оновленням змісту навчальних матеріалів, інформаційних джерел для самостійних занять, а також методик контролю знань тих, хто навчається, що ставить викладачів перед необхідністю постійного самовдосконалення і самонавчання.

2. *Запровадження інноваційної моделі навчання з використанням комп'ютерно - інформаційних технологій.*

Інтенсивний розвиток інформаційних та телекомунікаційних технологій сприяє формуванню прогресивних тенденцій у зростанні продуктивних сил, зміні структури та сутності громадських та міжнародних відносин, взаємозв'язків, інтелектуалізації всіх видів та сфер людської діяльності.

Тому, запровадження інноваційної (інтерактивної) моделі навчання (ситуативне прийняття рішень, макетування) з використанням сучасних комп'ютерних, інформаційних та телекомунікаційних технологій, нарощування дослідницького, експериментального потенціалу повинна розглядатися як основа підготовки військових фахівців [3].

3. Розвиток критичного мислення учасників навчального процесу.

Не викликає сумнівів, що критичне мислення тих, хто навчається повинно розвиватись у контексті розвиваючого навчання. На жаль, велика кількість науково-педагогічних працівників вважає, що основне завдання освіти – трансляція знань і умінь від науково-педагогічного працівника до слухача (курсанта). Це дуже характерно для вищої

військової школи. Така трансформація може виражатися в наступних явищах:

- покараннями курсантів;
- придушення їх своїм статусом, на жаль, найчастіше надуманим “авторитетом” і життєвим “досвідом”;
- і як наслідок цього – острах слухачів (курсантів) висловлювати свої думки, задавати питання.

У підсумку виходить, що в тих, хто навчається, втрачається інтерес до навчання і якість їхньої підготовки істотно погіршується.

Безумовно, зазначений інструментарій необхідно розглядати в тісному зв'язку з аспектами гуманізації та гуманітаризації вищої освіти, що є основними в контексті Болонського процесу, і обов'язково з урахуванням найбільш цікавих та водночас суперечливих його принципів.

По-перше, це стосується системи ECTS (Європейська Кредитно-Трансферна Система), яку називають *кодексом практичного забезпечення прозорості та визнання дипломів і кваліфікацій вищої освіти* [4].

По-друге, це *гарантії забезпечення європейської якості вищої освіти*. Нормативно-правова база освіти має надати вищому навчальному закладу можливість реалізувати високу якість навчання шляхом представлення інституційної автономії, свободи щодо процесу навчання та наукових досліджень [5]. Водночас автономія ВВНЗ означає покращення підзвітності щодо якості навчання, тому основна відповідальність за

якість вищої освіти випускників лежить на кожному ВВНЗ.

Таким чином, *головним змістом діяльності ВВНЗ* повинно стати формування інноваційного середовища з все більшим акцентом на якість вищої освіти через новаторство у навчанні, вихованні та науково-методичній роботі. При зростаючих потоках наукової інформації методологія сучасної вищої освіти акцентує увагу на переорієнтацію навчання слухача (курсанта) з суто лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану та особистісно-орієнтовану форму. Ключовими проблемами переходу на підготовку військових фахівців в умовах євроінтеграції вищої освіти України згідно з принципами Болонського процесу є введення двоциклового навчання і прийняття системи прозорих і порівнювальних ступенів вищої освіти, запровадження європейської системи трансферу кредитів ECTS, сприяння європейській співпраці з забезпеченням якості вищої освіти. Ці ключові проблеми підготовки офіцерських кадрів мають бути вирішені на основі єдиної нормативно-правової бази освіти України. Основою концепції військової освіти має стати визначення загальних моделей підготовки військових фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів на засадах оптимізації стандартів вищої військової освіти у відповідності з посадовим призначенням випускників і термінів навчання у ВВНЗ.

Література

1. Закон України Про освіту // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 34. – С. 451-455.
2. Лусс Е.Я. Актуальні проблеми педагогіки вищої військової школи. Харків: Харк. військ. ун-т, 2001. – 423 с.
3. *Активізація* обучения проектированию. Под ред. А. В. Горелого. – Киев: УМК ВО, 1991. – 264 с.
4. *Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу* (документи і матеріали) / За ред. В.Г.Кременя. – Київ-Тернопіль: Вид-во ТДПУ, 2004. – 147 с.
5. *Журавський В.С., Згуровський М.З.* Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2003. – 200 с.

Stasiuk VV, Doctor of psychology, professor

USE OF EDUCATIONAL TECHNOLOGY IN DIRECTION OF IMPROVING QUALITY TRAINING OF MILITARY EXPERTS

The problem of enhancement the preparation quality of military specialists is considered and the ways of its decision are offered through the prism of notion “educational technology”. Principles of improvement of higher military education quality, which are lighted up in close communication with the high school aspects of humanization and humanitarization in a Bologna process context, are developed. In the article the analysis of features of preparation of military specialists and are grounded the basis directions of its improvement is done according to the requirements of the Bolonscogo process. Tendencіes for the decision of tasks of military formation of Military Powers of Ukraine on the basis of experience of professional preparation of soldiery specialists.

Key words: military specialists, educational technology, preparation, military education